

Марија Сакач

ПСИХО–СОЦИЈАЛНЕ ОДЛИКЕ МАЛОГРАЂАНА

САЖЕТАК: Малограђанин је човек који жели да се представи вреднијим него што јесте. Он потиче из друштвеног слоја који се јавио на историјској сцени као ситнобуржоаски (ситни трговци, занатлије). Малограђанство се може посматрати као друштвени слој, али и као облик понашања личности, детерминисан њеним специфичним менталним склопом. Оно што је заједничко овим одређењима је противречност бића малограђана. Одлике које се могу приписати малограђанину су: егоизам, мржња, завист, екстремна расположења. Битна оријентација малограђанина је такмичење за успех. Малограђанин бонтон користи као средство своје сналажљивости. На друштвеној и културној сцени, као резултат друштвених кретања, појављују су и неки нови видови малограђанства, именовани као „спонзорство”.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: малограђанство, малограђанин, „спонзорство”, формализам, аномија, ресантиман, иронија, морализам

УВОД

У време раздвајања крупне од ситне буржоазије и појаве пролетаријата, јавља се као трећа, „ситна” класа – слој малограђана. Овај слој се нашао истовремено између више супротности. На једној страни је била крупна буржоазија, која је својом конкуренцијом настојала да га уништи. Ништа мања опасност није претила с друге стране, од пролетаријата који је перманентно био против ситносопственичких интереса и односа. Отуда произилази двојно понашање малограђана, које га прати кроз све историјске тренутке. Малограђани не налазе своје одређено место у друштву, они лутају тамо-амо као планктон. Како немају ослонац, у обликовању своје сфере живота малограђани на простору друштвеног хоризонта бивају ношени. Ова сфера дефинише њихов систем вредности и систем потреба.

Склоп и менталитет, као и систем вредности малограђана је, међутим, компактан. Због тога је овај слој друштва упорно присутан у свим фазама друштвеног развоја до данашњих дана. Основна одлика живота

малограђанства је елитистичка оријентација, као начин понашања, као и статусни симболи у виду „стила препознатљивости”. Малограђани врло вешто старе моралне вредности претварају у нове моралне постулате. Социјална дистанца је њихов начин живота, а претерана себичност основна одлика. Без рада и активности опсесивно се везују за материјалне вредности, а културне садржаје својатају и доживљавају као пуки формализам. Препознатљив образац понашања малограђана најчешће се одликује себичношћу и дволичношћу. Ови облици понашања су у складу с њиховим супротним бићем, па иако се јављају у неким новим формама, задржавају добро познату суштину.

ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ МАЛОГРАЂАНСТВА И МАЛОГРАЂАНИНА

Синоними за реч малограђанство су ситна буржоазија, „стерилна класа”, „прелазна класа”, „идеолошка класа”. Малограђанство је идентификовано као трећа релевантна класа грађанског друштва, поред пролетаријата и буржоазије. Слој малограђана потиче из средње класе средњег века чији представници нису припадали ни свештенству, ни племству, а нису били ни кметови. Временом овај слој постаје класа која стоји између радника, с једне, и капиталиста и земљопоседника, с друге стране. Један од услова настајања класе малограђанства је хиперпотрошња. Савремени начин производње омогућава тзв. хиперпроизводњу која имплицира хиперпотрошњу, односно неку врсту диригованог хедонизма.

На тај начин се координате малограђана налазе на релацији од традиционализма до модернизма. При томе прошлост припада традиционалном малограђанству, а садашњост је време новог малограђанства. Будућност је за малограђане временска димензија, често недоступна ширењу њихове идеологије. Због тога је њихов императив – бити у духу времена. А сагласност с духом времена истовремено значи бити модеран. У вези с тим, модернизам представља еквивалент духовног хедонизма малограђана.

Малограђанство је настало из редова средње класе која није управљала вишком вредности, нити је имала директан власнички положај према средствима за производњу. Средњи слој је, захваљујући погодним друштвеним условима генерисао категорију малограђана са својим менталним склопом, системом вредности и културним обележјима. У друштвима која су се одликовала високо развијеним цивилизацијским дometима средња класа је добила могућност да усавршава, оплеменеује и обликује начин живота, што је малограђанству, такође, омогућило да наметне своје културне обрасце у свакодневном животу. Културни модели малограђана презентовани су кроз разметање постигнутим богатством, истицање стила и начина живота који је, у ствари, копија аристократских образаца. На тај начин, целокупно духовно устројство једног дела средњег слоја добило је свој специфичан израз кроз опонашање традиционалне елите. У перманентној борби и тежњи да достигне хегемонију при-

вилегованих по традицији, малограђани губе трку и остају увек на истој културној дистанци у односу на аристократију, као њена бледа копија.

Малограђанство представља трећу класу грађанског друштва с посебним местом у класној стратификацији тог друштва и посебним обељјима. Овај слој друштва, због класне нестабилности и своје праосновне хетерогености, увек се изнова конституише као класа. С обзиром на класну нестабилност доживљава судбину социјалног планктона (у смислу грч. *plagktos* – онај који лута тамо-амо). Социјално-класни ентитет малограђана има своје специфичне одлике, свој вредносно-морални систем, своју психологију и идеолошке представе проткане политичким понашањем. Оно што чини основу малограђанског бића је његова перманентна противречност, односно конфликтност.

Свет традиционалног малограђанина битно је окренут према прошлости. Прошлост је једина „аутентична” димензија овог малограђанина, а његово функционисање се одвија у оквиру ретроградне психологије. Старе моралне вредности постају нови морални постулати.

Малограђанин капиталистичког друштвеног уређења је у знаку тог талног прилагођавања, односно конформизма у односу на капитал—однос. На тржиште не износи само радну снагу, већ целокупну личност. Фром (F r o m 1966: 73) истиче „тржиште личности малограђанства”. Чиновници и трговачки путници, руководиоци привреде и лекари, адвокати и уметници – сви се они појављују на истом тржишту. Истина, њихов законски статус и економска позиција различити су: једни су независни и зарачунавају своје услуге, други су намештеници и зависе од тога како их лично примају они којима пружају услуге, или који их запошљавају. У борби за освајањем персоналног тржишта, на коме владају закони попут оних на робном тржишту, малограђани често губе осећај поноса и достојанства. На тај начин настаје индивидуа по мери тржишта, остајући без свог идентитета и испуњавајући захтеве који се од ње траже.

У оксфордском Енглеском речнику (Oxford English Dictionary, 2005) стоји да је малограђанин члан стране милитаристичке групе, антагониста, непријатељ, разуздана или пијана особа, нешколован човек, особа чија су интересовања дословна, обична и материјална. Методолошка верзија овог термина, елоквентно прихваћена од Гела (G e l l 1992) представљена је као врста моћне тенденције ка мистификацијским моћима романтизирања посебно у естетској сфери. Осборнова (O s b o r n e , 2003) дескрипција малограђанина полази од тога да малограђанин није неко ко је глуп или необразован, иако исто тако то није неко које супериоран и културолошки еластичан.

ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ МАЛОГРАЂАНИНА И МАЛОГРАЂАНШТИНЕ

Једна од основних одлика малограђанина је противречност његовог бића. Малограђанин је перманентно разапет између посебности и општости. Исто тако, он користи аскетизам као степеницу ка хедонизму.

У систему вредности, малограђанин опште вредности присваја као своје личне вредности.

„У свакој култури је постојао читав низ вредности које нису ни старе, патријархалне, ни грађанске, ни нове, али које су одједном испливале на површину потискујући до тада доминантне вредности. Те лажне и извитоперене вредности шире се у лику малограђанина” (К о к о в и ћ 1997: 456). Једна од основних карактеристика малограђанина је статусна потрошња, односно потрошња везана за статус потрошача у друштву, док је социјална дистанца његов начин живота. Малограђанин интериоризује свет вредности, а задовољство му је у поседовању и трошењу ствари.

Једна од псеудомоћи малограђанина у друштву јесте његова моћ да троши, да буде потрошач. Ова моћ је у функцији његовог статуса и престижа у друштву. Како примећује Перовић (1989), феноменологија живота малограђанства у склопу друштва јесте у знаку: дистанцирања од „нижих” слојева друштва, „финих” баријера, „маниризама”, „статусних вредности и симбола”, посебности духа, начина понашања, елитистичке оријентације или „стандардних пакета”.

Основни обрасци понашања малограђанина су спољашњост и форма. Егоизам обележава многе његове поступакe, који могу да прерасту у страст. Ригидност је, такође једна од одлика његовог обрасца функционисања. Сваки покушај искорака из устаљеног начина живота доживљава се готово као анатема. У својој потреби за очувањем једнообразности малограђани се супротстављају свим видовима критичке свести у чему им помаже њихов малограђански традиционализам. „Малограђанин је увек у јединственом ставу: једна рука је пружена да узме, друга савијена да задржи. Мржња према другима због њихове имовине и завист јесу даља паралелна осећања која карактеришу малограђанина” (Л у к и ћ и П е ч у ј л и ћ 1982: 333).

Борба за материјалним вредностима је безобзирна, а настојање да их се домогне нема границе. Истовремено се размеће богатство и изражава тврдичлук. Исто тако, жуди за свим и не може да се одвоји ни од чега. Малограђанин се одликује екстремним расположењима, од брзог одушевљења до, такође брзог разочарења. Једна од битних карактеристика слојева малограђана је хетерогеност по питању отуђености и накарадности.

Претерана себичност и недостатак културе су следеће одлике малограђана. Обе ове одлике они покушавају да прикрију. Недостатак културе настоје да заташкају привидном културном спољашњошћу која је без укуса и духа и коју одликује чист формализам. Настоје да се прикажу лепим, дотераним и углађеним. На тај начин прикривају суштину у којој доминирају њихове препознатљиве карактеристике – лењост и бескичмењаштво. Простор понашања им је хетероген. Улога сентименталног јагњета, али и вука грабљивца или сурог орла није им непозната. Понекад се понашају рационално, а често и ирационално и мистично. При томе инсистирају на ексцентричној спољашњости, на форми, изражавајући склоност ка афектирању и театралисању. „Бонтон малограђанин ко-

ристи као средство своје сналажљивости, за успостављање 'добрих веза и пријатељстава'. Свој образац понашања подешава према ситуацији, прилици, притиску" (Т о н к о в и ћ 1962: 24).

У циљу задржавања високог статуса и при томе не напуштајући хедонистичке принципе, малограђани се не либе средстава и начина за његову реализацију. Борба је беспштедна, а циљ је једина тачка ка којој се стреми. При томе се малограђанин одриче многих вредности: достојанства, поноса, принципа, норми, а по могућству и рада. Што мање залагања, а што више материјалног богатства, захтев је који малограђанин себи поставља.

Малограђанин је, једноставно, нашао сигурно окриље у једном стилу егзистенције који је лишен активног животног става, стваралачког напора и истраживачког неспокоја. Равнодушност према свим сегментима живота, који га скрећу с курса и позиција опсесивног везивања за материјално благостање чини суштину његове безличности, лажног живота, али и прогресивних токова савремености. Према Тонковићу (1962) малограђанштина је у суштини неморална. Неморалан је, на пример, малограђански пасивизам који дезактивира, уноси лоше расположење, сеје паразитизам, песимизам, разара веру у смисао живота и у човека, протежира бесциљност... Сличан став у тумачењу малограђанства, као друштвеног слоја и малограђанштине као менталног склопа изражава Коковић (2005). Овај аутор наглашава да се за малограђанштину везује нешто што је неприкладно и настрано, нешто што има лош призив.

Заједничке одлике већине малограђана испољавају се у стилу и начину живота, односу према моћи куповања. Стога су по неким својим особинама малограђанину слични: *скоројевић, сноб и кичлија*.

Скоројевић, према Речнику Матице српске, је „онај који се одскора обогатио, истакао, односно дошао на виши друштвени положај, онај који невешто опонаша стил вишег друштвеног слоја у који је одскора доспео”. Припадати вишим друштвеним слојевима, доћи до што већег материјалног богатства, лако и брзо стићи до успеха, без улагања, труда и рада, заборавити завичајност, племенску психологију и порекло, неке су додирне тачке малограђанина и скоројевића. Скоројевића, ипак одликује већа пренаглашеност, веће претеривање у односу на малограђанина.

Снобови, као и малограђани идентификују се са супериорном позицијом и улогом у односу на остале, а етику, рад и професионалне активности стављају у други план. Следећа њихова заједничка одлика је затвореност и неприступачност. У снобовске кругове се може ући искључиво помоћу „специјалних пропусница”. С друге стране, малограђанина одликује висок ниво обавештености о оном што би му могло бити од користи и што представља његове личне интересе, а о себи говори само оно што му „иде у прилог”. Сноб је, као и малограђанин велики формалиста.

Када су у питању релације малограђанштине и кича, значајно је протумачити израз *etwas verkitschen*. У немачком језику овај термин означава нешто што је недовршено, на брзину направљено или што наш народ каже „склепано”. Енглески израз *sketch* упозорава на оно што представља

само груб нацрт или скицу. Термин *кич*, према Речнику социологије и социјалне психологије (1977), јавио се крајем 19. века у Немачкој, а данас често означава све што је у литерарном, ликовном и уопште уметничком стварању допадљиво, што својом занатском дотераношћу, сензационалношћу или сентименталношћу задовољава укус масе, тзв. широке публике, а нема уметничке вредности. Кич је одређен стил живљења и у блиској је вези са снобизмом. Он се најбоље може дефинисати преко потрошње. Потрошња је неизбежан ритуал у кичу, масовно уживање, его–задовољавање.

Кичлија живи престижним начином живота, упражњава пасивно–потрошачки стил живљења, нагомилава предмете без рационалности и функционалности. У нагомилавању тражи срећу, а највиши свој израз достиже у снобизму. Кичлија, као и малограђанин има сличан кичерски укус „оптерећен” егзотиком и сличним обрасцима понашања. Кичерски укус, такође негује при уређењу свог стана кога претвара у кич-излог. Док, његови кичерски образци понашања посебно долазе до изражаја у одласцима у монденска летовалишта и присуству различитим „партијима” који су пропраћени медијским записима.

МАЛОГРАЂАНСКА ПОРОДИЦА

Основне одлике малограђана прожимају и малограђанску породицу. Она представља веома компактну и затворену заједницу, интерно оријентисану у којој се малограђанске идеје чувају и негују. На тај начин односи који владају у њој спречавају продирање утицаја са стране, као и могућност укључења других. С друге стране, малограђанска породица се веома брзо прилагођава новинама у друштвеном животу. Истицање материјалних вредности је главни принцип на коме функционише малограђанска породица. У малограђанској породици се негују два начела егзистенцијализма – култ индивидуализма и култ каријере.

Општа атмосфера која влада у овој породици је усмерена ка међусобном помагању у циљу постизања успеха њених чланова. Разлози за овакво функционисање произилазе из потребе истицања у односу на друге, како би били испред њих и како би их својим статусом и престижом могли омаловажавати. Ова тенденција омаловажавања других, перманентно је присутна код свих чланова малограђанске породице. Основи циљ малограђанске породице је успех, како би помоћу њега била задовољена потреба за супериорношћу. Укључују се сви могући инструменти који омогућују реализацију успеха. У том смеру родитељи улажу велика средства за обуку деце. Обезбеђују им часове клавира, балета, тениса... А све то због тога да би их ставили у положај који је виши и бољи у односу на остале.

Односи између родитеља и деце су либерални. Родитељи често чине услугу својој деци, понекад их чак и подмићују у покушају да остваре каријеру коју би они желели (М а н д и ћ 1975). Деца у малограђанској породици, на тај начин представљају модел за идентификацију својим

родитељима. У својим настојањима, родитељи несвесно поткрепљују низ особина које се негативно одражавају на склоп личности детета. С обзиром на то, формирају се многе негативне црте по којима се препознаје психолошки профил малограђана. Њега одликује егоизам, уображеност, тежња за супериорношћу и доминацијом, агресивност и безобзирност у постизању циљева. Овим одликама доприноси општа клима која влада у породици, а која се испољава у претераном манифестовању љубави према детету, као и претераној заштити детета.

Исто тако, родитељи несвесно отежавају емоционални развој детета, као и процес социјализације. Оваквим поступањем развија се код детета осећање зависности и несамосталности. Дете ових одлика, теже успоставља адекватан однос с вршњацима и има бројне тешкоће у прилагођавању друштвеној средини. Постулати у малограђанској породици су унапред одређени. Дефинисани модел понашања се строго примењује у свим областима живота, од оних најважнијих, до доколице. Ништа се не препушта случају.

НЕКИ НОВИ ОБЛИЦИ МАЛОГРАЂАНСТВА И МАЛОГРАЂАНШТИНЕ

Напредак у науци и технологији, као и друштвени развој, није донео новине у начину живота само на технолошком плану, већ је генерисао и неке нове видове малограђана. Из „класичног” слоја малограђана под све већим утицајем хедонистичких принципа живота диференцира се једна нова форма малограђана. Ова форма је присутна и раширена како у свету, тако и код нас. Она је својствена и једном и другом полу, али је можда интересантнија по свом називу и облику који је присутан код жена.

На основу начина на који овај вид малограђанштине функционише и егзистира, он би се могао назвати у погрдном значењу као спонзорство, а жена припадница оваквог облика коришћења услуга квалификује се као „спонзоруша”. У овом раду анализираће се настанак ове појаве првенствено повезан с нашим друштвом. Ко су „спонзоруше” и на који начин се формирају?

Одговоре на ова питања није тешко пронаћи, ако узмемо у обзир друштвено-историјска збивања у нашем окружењу, више од једне деценије. Такође, на појаву овог социопсихолошког стратума утичу и светски трендови. Жеља за достизањем високог статуса и материјалних вредности код неких жена ствара иницијацију да их се домогну путевима који нису регуларни. Овај слој жена не преза ни од чега како би се домогао материјалних добара и престижа: од скупоценог крзна, одеће водећих светских креатора, аутомобила, станова и јахти до утицајних радних места. Пут до својих жеља и циљева, најчешће реализују као чланице пословних пратњи или, ако су успешније и срећније као једна од жена богатих моћника. Средство за реализацију њихових жеља је искључиво њихово тело, а оно по сваку цену мора да буде складно и привлачно.

Овакав начин живота генерише и одговарајућу структуру личности. У њој доминирају црте, као што су: хедонизам, егоизам, бескрупулозност, жеља за моћи и доминацијом, али и страх од губитка позиција, затим двојни морал и квазиљубав. Резултат оваквог менталног склопа доводи до кризе идентитета, којој доприноси и подвргавање опасним хируршким захватима. Психолошке импликације се јављају у виду разних психичких поремећаја изазваних првенствено страхом од будућности, осећањем несигурности, али и одрицањем или занемаривањем родитељских улога. Општем неуротичном стању доприноси и терор младости, јер већ сутра пристижу млађе које су опасна конкуренција.

С друге стране, налазе се мушкарци-спонзори. Они омогућавају и чине услуге женама спонзорушама. Као противуслуге добијају могућност да буду виђени у друштву младих и лепих жена, као и да користе оно што им оне пружају. Дакле, хедонизам и неки облици престижа су главни покретачи улога њиховог спонзорства. Такав начин живота потврђује њихове жеље за моћи и њихов двоструки морал. Део материјалног богатства су и њихове жене, јер су оне за њих статусни симбол. Међутим, и њих преплављује страх, јер је питање да ли њихове могућности могу задовољити прохтеве њихових корисница услуга. У противном, оне могу потражити материјално богатије инвеститоре.

Овај облик успостављања веза, најчешће између старијих мушкараца и млађих жена, историјски посматрано био је перманентно присутан на друштвеној сцени, само није био толико транспарентан, обиман и није имао такву структуру. Може се поставити питање да ли је један од основних узрока његовог утемељења биолошка предност мушкараца, а с тим у вези и још недовољно култивисан однос целокупног друштва према неким природним и друштвеним феноменима. Биолошка предност, у овом случају детерминише и неке облике културолошке предности које се постављају на погрешан начин.

МАЛОГРАЂАНСТВО И АНОМИЈА

Битна оријентација малограђана огледа се у такмичењу за успех. Међутим, у својој тежњи они врло често бивају осујећени због поремећаја равнотеже у друштву, односно због поремећаја вредности уопште. А у таквом стању аномија избија у први план.

У социјалној психологији и другим психолошким дисциплинама, значење термина аномија преузето је од грчког корена речи *nomos* = закон, одредба, уређење. Док, с одречним предметком „*аномија* означава неред, безакоње, одсуство принципа понашања” (К р с т и ћ 1996: 59).

Стање аномије прожима целу личност малограђанина, дезинтегришући све њене субцелине, сазнајну, емоционалну и вољно-мотивациону. Интериоризација конфликта вредности на сазнајном плану, рефлектује се као немогућност личности или групе да се оријентише у конфузији вредносне ситуације. Духовна стерилност је нужна последица те конфузије.

На емоционалном плану, сматра Кател (1978) аномија се поставља као депресивно–анксиозни синдром, а на плану мотивације као анемија, апатија, пасивност, регресија или цинизам.

Цинично–иронични исход аномије и филозофије порицања која, по Макајверу (Mac Iver), стоји између никакве будућности и никакве прошлости, представља посебан елемент система вредности малограђанства. У целости аномија малограђанства, како сматра Перовић (1989) представља двоструку немогућност затвореног лика вредносног система малограђанства: једном се она поставља на супротну страну свих позиција морала, јер не може доспети ни до моралистичке критике датости, други пут, она је чак изван емпиријског морала, као система важећих норми, прописа, вредности.

РЕСАНТИМАН МАЛОГРАЂАНА

Ресантиман (fr. *resentiment*, engl. *resentement* = кивност, огорченост, увређеност), може да се дефинише као мржња и завист. У немогућности своје експанзије и објективизације, долази до његовог потискивања или регресије због чега се јавља у свом трансформисаном облику као израз немоћи индивидуе или групације друштва. За Ничеа (Friedrich Nietzsche), ресантиман је један од темеља моралне делатности и моралне свести.

У моралном испољавању малограђанин заузима важно место. Емпиријски „моралитет” малограђанина карактерише дубока завист и мржња према репресији и моћи објективитета због немогућности испољавања живота. Морал малограђанина је вид потцењивачког морала, а битан однос малограђанства према грађанском свету испољава се у ресантиманској осветољубивости.

Систем потреба малограђанства је хедонистички. Овакав хедонистички систем представља платформу за деловање савременог ресантиманског осећања малограђанства. Стога је ресантиман малограђанства парадигма њихове масовне културе. Обележја масовне културе омогућавају појединцу малограђанину који је деперсонализован да превлада своју властиту немоћ и безличност.

МАЛОГРАЂАНСТВО И ИРОНИЈА

Иронија је, поред аномије и ресантимана саставни део морала малограђанства. Један од начина постављања ироничног става малограђанства јесте припадност тзв. ироничној идеологији грађанства. Иронија је један од битних облика свести малограђанина и односа његових вредности према грађанској класи.

Малограђани, посебно они који припадају слоју интелигенције, свој егзистенцијални принцип заснивају на ироничној сврховитости као животном ставу, док сâм принцип ироније балансира између самоостварења и самоуништења. Сличност у одређењу ироније и малограђанства је у томе што се ови појмови налазе између апсолутних грађанских супротности.

Малограђанин–интелектуалац, у неспособности решења и промене својих позиција у друштву се самоотуђује и осуђује себе на опште негирање. У складу с тим, иронија је вид немогућности малограђанства у грађанској датости, јер спутава због своје деструктивности.

МОРАЛИЗАМ МАЛОГРАЂАНСТВА

Морализирати, према Вујаклијином речнику (1966), значи говорити о моралу, проповедати морал, фигуративно – корити некога, поповати некоме.

Малограђани проповедају морал, а сами га се не придржавају, високо лицемерје, формализам и инспекторска радозналост су одлике њиховог морала. Морална свест малограђана представља затворени круг који почиње, а могло би се рећи и завршава претварањем, лицемерјем, мржњом, страхом и ресантиманом, без могућности опроштања и помирења. Она је закржљала, или боље речено није ни успела да достигне виши ниво моралности и стога малограђанину не преостаје ништа друго него да пропагира морал, а сâм да прибегава неким видовима неморала.

Старим моралним схватањима могу се додати нови токови и нека нова негативна схватања и ставови који обележавају нов начин живљења малограђана, а која су резултат објективних околности и савремених схватања. Морални ставови малограђана имају своје одлике препознатљивости изражене кроз таштину, мржњу и одсуство савести. Одсуство етике рада је још један облик њиховог моралног миљеа.

ЗАКЉУЧАК

Развој правих културних вредности, најчешће имплицира и оне који су њихова супротност, а које су такође део (не)културне стварности друштва. Психолошки чиниоци који покрећу и одржавају овај социопсихолошки стратум су различити и веома сложени.

Малограђанство може да се посматра с два аспекта, као образац понашања и као склоп црта личности неког појединца кога, пре свега карактерише недостатак културе, претерана себичност и одсуство морала. Уопште, могло би се рећи да малограђани не полазе у креирању својих животних образаца и поступака од правих људских вредности и мерила. Свој образац понашања подешавају према ситуацији, прилици или притиску. Отуђеност и усамљеност је њихова карактеристика, јер не успевају да постану равноправни носиоци културних стандардних пакета. Опште вредности присвајају као своје личне вредности.

Животни став малограђана је иронична сврховитост, а став према материјалном богатству се пренаглашава. Аскетизам користе као степену ка хедонизму. Рационализацијом објашњавају свој потрошачки дух. При томе се материјалне вредности не стичу радом, већ се обезбеђују на неки други начин, који не припада области етике. Због наведених

карактеристика, није ни чудо што је малограђанин носилац негативног призвука још из времена односа патриција према плебејцу.

Одлике модерног малограђанина идентичне су бићу традиционалног малограђанина. Оно што се изменило је ниво и разноликост њихових потреба. Тежња за богатством, престижом, статусним симболима је и даље њихова основна тежња. С друге стране, немогућност сналажења у културном вредносном систему, несигурност њиховог бића и недостатак потпоре чине их и даље слабим и непожељним члановима друштва. С обзиром на то да особине личности, као и спољашње окружење имају важну улогу у понашању индивидуе, имплицитно се може претпоставити да је и процена самоефикасности малограђана незадовољавајућа. Истраживачки налази (С м е д е р е в а ц 2004) пружају доказе да на процену самоефикасности важан утицај остварују и особине личности и карактеристике спољашње ситуације. У условима драматичних промена у друштвеној структури, манифестованих конструисањем нових елита и пропадањем средњих слојева, на друштвену и историјску сцену ступају нови облици малограђанштине који носе и нова обележја.

ЛИТЕРАТУРА

- В у ј а к л и ј а , М. (1966). *Лексикон страних речи и израза*, Београд: Просвета.
- G e l l , А. (1992). The technology of enchantment of technology, in J. Coote and A. Shelton (eds.) *Anthropology, Art and Aesthetics*, Oxford: Clarendon Press.
- К а т е л , Р. (1978). *Научна анализа личности*, Београд: БИГЗ.
- К о к о в и ћ , Д. (1997). *Пукотине културе*, Београд: Просвета.
- К о к о в и ћ , Д. (2005). *Пукотине културе*, Нови Сад: Прометеј.
- К р с т и ћ , Д. (1996). *Психолошки речник*, Београд: Савремена администрација.
- Л у к и ћ , Р. и М. П е ч у ј л и ћ (1982). *Социолошки лексикон*, Београд: Савремена администрација.
- М а н д и ћ , П. (1975). *Сарадња породице и школе*, Сарајево: Свјетлост.
- О s b o g n e , Т. (2003). Against „creativity” a philistine rant, *Economy and Society* vol. 32, No 4, 507-525.
- Oxford English Dictionary* (2005), Oxford University Press, USA.
- П е р о в и ћ , М. (1989). (1977). *Свијест малограђанина*, Загреб: Аугуст Цесарец.
- Рјечник социологије и социјалне психологије*, Загреб.
- С м е д е р е в а ц , С. (2004). Утицај особина личности и позитивног и негативног feedback-а на процену самоефикасности. *Психологија*, 37, 109-121.
- Т о н к о в и ћ , С. (1962). *Малограђанштина и њен морал*, Београд: Рад.
- Ф р о м , Е. (1966). *Човјек за себе*, Загреб: Напријед.

PHILISTINES' PSYCHO-SOCIAL CHARACTERISTICS

by

Marija Sakač

Summary

A philistine is a person who tends to present himself/herself as being more worthy than he/she is indeed. This phenomenon has its origin in the social class of the petty bourgeoisie that appeared on the historical scene in the form of petty shopkeepers and craftsmen. The petty bourgeoisie can be seen as a social class, but, as philistinism, it can be seen as a form of a person's behavior determined by his/her specific mental structure.

The following characteristics can be ascribed to a philistine: egoism, hatred, envy, and extreme moods. Competition for success is an important philistine's characteristic. A philistine uses etiquette as a means of his/her resourcefulness. As a result of social changes, on the social and cultural scene there are some new forms of philistinism called "sponsorship".